

Les migracions de reemplaçament a Catalunya: una mirada crítica

Andreu Domingo
Centre d'Estudis Demogràfics-CERCA

Amand Blanes
Centre d'Estudis Demogràfics-CERCA
Departament de Geografia / Universitat Autònoma de Barcelona

1 Introducció: Les migracions de reemplaçament

El Banc d'Espanya, en el seu Informe Anual 2023, estima que mantenir constant als propers tres decennis l'actual relació de dependència, mesurada com la ratio entre persones de 67 i més anys i persones de 16 a 66 anys, requeriria l'arribada de quasi 25 milions d'immigrants en edat de treballar (Banco de España, 2024). D'aquesta xifra, que assumim es tracta d'un saldo migratori i no dels fluxos d'entrada molt superiors, se'n van fer ressò els mitjans de comunicació en un context social de creixent polarització en relació al fenomen migratori i a la conveniència o no d'adoptar polítiques migratòries que facilitin els moviments humans. No obstant, com menciona aquest organisme, la capacitat de les migracions per mitigar de forma apreciable el procés d'envelliment demogràfic és limitada degut a la magnitud dels fluxos que es necessitarien, essent necessari adoptar mesures en d'altres àmbits com ara en matèria de fecunditat, de mercat laboral, o de política fiscal, entre d'altres.

Les migracions de reemplaçament són un tema recurrent, essent el més clar exemple les projeccions realitzades per la Divisió de Població de Nacions Unides l'any 2000, publicades a l'informe *Replacement Migration: Is it A Solution to Declining and Ageing Populations?* En aquest informe es presentaven projeccions per a 10 països i àrees desenvolupades (França, Alemanya, Itàlia, Japó, Corea, Federació russa, Regne Unit, Estats Units, Europa i Unió Europea), partint dels valors observats en 1995 fins a l'horitzó 2050, amb cinc escenaris diferents: l'evolució prevista a les projeccions oficials de Nacions Unides; l'evolució en absència de migracions; la migració necessària per mantenir el volum inicial de les poblacions; per preservar la població en edat activa de 15 a 64 anys; i, per a sostenir la relació de dependència observada a l'any inicial. Aquest informe estava pensat per a relativitzar el paper de les migracions per contrarestar els efectes de la baixa natalitat en el mercat de treball i de l'envelliment de la població en l'augment de la càrrega per al sistema de pensions. Malgrat les múltiples i primerenques

crítiques rebudes des de la demografia tant dintre d'Espanya (Fernández Cordón, 2001), com a nivell internacional (Coleman, 2002), l'informe va tenir un gran impacte en els mitjans de comunicació, aportant arguments tant a un ampli espectre de defensors de les migracions -des de la patronal fins a les ONG, passant per sindicats i moviments anti-racistes-, com a aquells que s'hi oposaven -bàsicament grups nacionalpopulistes de dretes-, que s'han repetit fins avui. Un impacte que aleshores va ser especialment important a Espanya, en el context del debat sobre la Reforma de la Ley de Extranjería, en les eleccions de març de 2000, i poc després dels fets de l'Ejido del 5 al 7 de febrer de 2000 (Martínez Veiga, 2001). La idea central de l'exercici parteix del concepte de "Migracions de reemplaçament", com aquelles migracions que venen a substituir els naixements no produïts anys enrere i que es tradueixen en una demanda de joves a l'entrada del mercat de treball, o més simplement de població activa. El propi concepte de partida és doncs discutible, ja que dona a entendre que la raó fonamental (si no exclusiva) dels fluxos migratoris és el dèficit de naixements degut a la baixa fecunditat i a l'escassetat relativa que, com a conseqüència, es produeix anys més tard en l'estructura per edats de la població per a satisfer la demanda del mercat laboral. Tot i que els resultats de l'informe esmentat pretenen justificar la necessitat de prendre altres mesures a part de l'aportació migratòria per a fer front als reptes que l'envelliment de la població pot suposar per al sistema de pensions, la seva producció i difusió, de forma paradoxal, segueix essent utilitzada com si tant la demanda com l'oferta de la força de treball necessària en un moment donat depengués exclusivament de la dinàmica demogràfica.

En el present text ens proposem tres objectius, que s'articulen com a apartats: (1) contextualitzar els moviments migratoris i el seu impacte sobre l'evolució demogràfica a Catalunya entre l'any 2000 i el 2022; (2) actualitzar les projeccions amb les darreres dades disponibles fins el mateix horitzó 2050, adoptant les hipòtesis de l'informe de Nacions Unides, considerant el grup de població en edat activa de 16 a 66 anys; i, 3) com a conclusions, realitzar una lectura crítica de la producció i difusió de les projeccions originals. El cas de Catalunya, amb dos *booms* migratoris d'una especial intensitat (2000-2007 i 2014-2023), ens haurà de permetre reflexionar sobre la intel·lecció i comunicació dels resultats dels exercicis de previsió en matèria de migracions, en concret en l'impacte de les migracions en el mercat de treball i en l'estructura de la població. Els exercicis de simulació prenen com a referència les vigents projeccions de població de l'IDESCAT

realitzades a l'any 2022, malgrat que actualment aquestes projeccions s'estan actualitzant i es preveu la seva difusió a març d'aquest any 2025.

2 Les Migracions de 2000 a 2023: context demogràfic i polític a Espanya i Catalunya

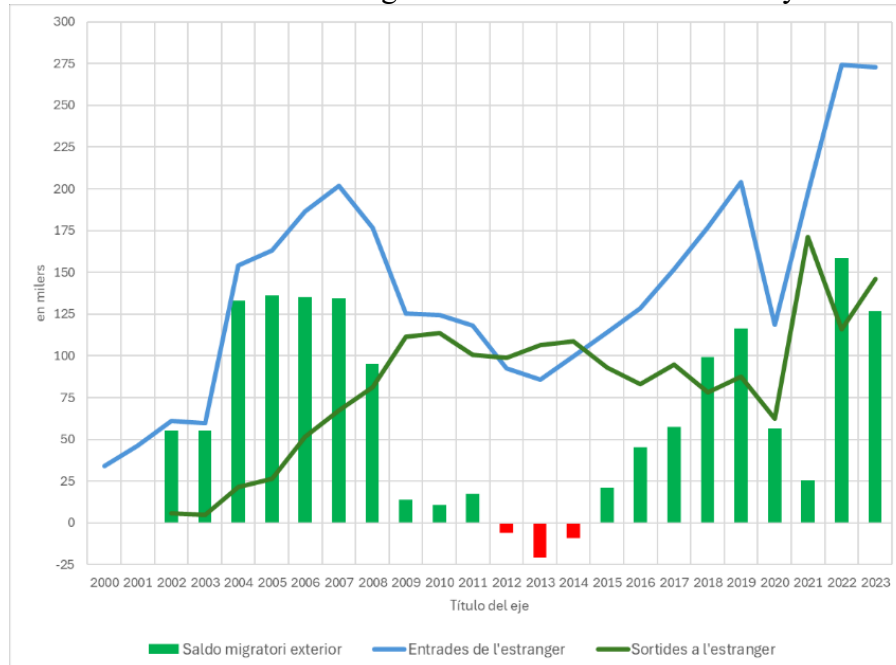
Amb la globalització econòmica, els fluxos migratoris esdevindrien un tema central del debat polític. Des de mitjans dels anys noranta del segle XX es venia constatant el seu augment en volum, la seva diversificació per sexe i edat, però també per orígens i motivacions, i la seva acceleració (Castles, 2002). De manera que la divisió entre defensors i detractors de les migracions es va fer palesa des d'un bon inici, a Espanya i a Catalunya, on l'arrancada de les migracions internacionals i el debat sobre les polítiques migratòries estava estretament lligat a l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea l'any 1985, que precipità la necessitat d'una normativa sobre estrangeria (Olesti Rayo, 2010). Però pocs eren els que a les darreries dels vuitanta preveïen la volada que en el nou mil·lenni adquiriria les migracions tant al conjunt d'Espanya com a Catalunya. En aquells moments la fulgurant baixada de la fecunditat iniciada a la segona meitat de la dècada dels setanta del segle passat, després d'un *baby boom* tardà, en comparació a la majoria de països europeus, era el fenomen demogràfic que més cridava l'atenció, seguit de l'allargament de l'esperança de vida, i com a efecte de totes dues tendències, de l'envelliment de la població.

2.1 Els moviments migratoris a Catalunya al llarg d'aquest segle.

El creixement de la immigració a Catalunya, és un clar exemple de la primacia del cicle econòmic en el signe de les migracions i el saldo migratori resultant. Hi ha hagut dos *booms* migratoris, el primer de 2000 a 2007, estroncat per la Gran Recessió amb valors del saldo negatius, i, el segon a partir de la recuperació econòmica l'any 2014 fins l'actualitat, amb el parèntesi degut a l'aturada forçosa que representaren les mesures de tancament de fronteres adoptades arran de la COVID-19 l'any 2020 (Figura 1). Si ens centrem només en els factors d'atracció, l'explicació del volum i intensitat que han assolit en Catalunya aquestes dues onades migratòries, es poden resumir en dos factors: 1) La demanda generada per un mercat de treball segmentat, amb una alta oferta de llocs de baixa qualificació degut al model productiu imperant a Catalunya; i, 2) La demanda generada per l'externalització en el mercat de treball del treball reproductiu tradicionalment assumit per les dones, que s'ha satisfet majoritàriament per dones immigrades, en el que s'ha anomenat "La cadena global de cures" (Hochschild, 2000).

Factors demogràfics com el progressiu envelliment de la població, però també socio-culturals com l'augment de nivell d'instrucció de les generacions més joves -especialment les femenines-, i polítics, com un feble estat del benestar, que ha posat la família en el centre (Esping-Andersen, 1993), expliquen a més en relació a d'altres països de la Unió Europea, aquesta vertiginosa acceleració -compartida amb altres països del sud de la Unió-. A aquests factors podríem afegir d'altres que no han tingut un impacte directe ni tan important en el mercat laboral, com per exemple, l'atracció de l'oferta immobiliària, juntament amb la possibilitat de consum de paisatge, i les polítiques que han incentivat altres tipus de migracions com les dels anomenats nòmades digitals, les migracions relacionades amb la jubilació o les d'estudiants.

Figura 1: Evolució dels fluxos migratoris internacionals. Catalunya 2000-2023.

Nota: la mesura de les migracions està condicionada per canvis en les definicions i en les fonts. Abans de l'any 2004 una part significativa de les altres padronals no s'inscrivien com a immigrants procedents de l'estranger sinó com a altes per omissió, el que explica els baixos fluxos dels primers anys del segle i el fort increment experimentat entre 2003 i 2004. Fins a l'any 2006, abans de la implementació dels processos de baixes per caducitat, es produeix una clara subestimació de les sortides a l'estranger dels nacionals no espanyols. Finalment, l'aparició d'una nova font per a mesurar les migracions pot explicar una part del fort increment que experimenten tant els fluxos d'entrada com de sortida a l'estranger als darrers anys.

Font: Elaboració CED a partir de l'Estadística de Variacions Residencials (2000-2020) i de l'Estadística de Migracions i Canvis de Residència (2021-2023) de l'INE.

En darrer lloc, hauríem de considerar tots aquells factors d'expulsió a les societats d'origen, on destacariem primer els cicles d'expulsió econòmica, seguits d'aquells produïts pel deteriorament de la seguretat ciutadana i, en tercer lloc, les crisis polítiques, que solen barrejar els dos factors precedents. En la immigració rebuda per Catalunya,

aquests factors han pres un clar protagonisme en l'auge de la segona onada a partir de 2014, encapçalat per països llatinoamericans. Especialment l'increment de immigrants arribats de Veneçuela, però molt significativament la migració centreamericana, amb Hondures al capdavant, provocada pel deteriorament de l'Estat, però igualment incentivada per les mesures restrictives en matèria de control migratori adoptades pels Estats Units d'Amèrica, i, la reactivació de fluxos ja protagonistes de la primera onada, com els procedents de Colòmbia i Argentina, on les fórmules neoliberals aplicades pels seus respectius governs han fet augmentar el nombre d'immigrants (Domingo i Bayona-Carrasco, 2024).

Així doncs, el primer boom migratori, marcà la fita de 202 mil entrades l'any 2007, amb saldos migratoris durant aquest primer boom per damunt de les 130 mil entrades per sobre de les sortides, per a caure fins al saldo negatiu de 2013, amb 21 mil sortides per damunt de les entrades en el moment àlgid de la Gran Recessió. El segon, de una nova recuperació, fins assolir unes migracions amb un primer pic el 2019 de 204 mil entrades, estroncat per la COVID-19, i el darrer al bienni 2022-2023 amb unes 274 mil entrades cada any.

Catalunya -com el conjunt d'Espanya- és un bon exemple per a relativitzar el concepte de "Migracions de reemplaçament", o el que és el mateix, el factor causal de l'impacte de la baixa natalitat en l'estructura per edats com un factor determinant dels moviments migratoris per sobre de la pròpia dinàmica econòmica. Fixem-nos que, degut al retard del *baby boom* en el cas peninsular, els contingents d'immigrants que contribuïren al primer *boom* migratori de 2000 a 2007, pertanyien majoritàriament a les generacions plenes dels *baby boomers* catalans i espanyols nascuts entre 1956 i 1975, exagerant encara més el volum d'aquestes generacions. Alhora que, quan entraven les generacions buides, coincidents amb els *milenials* nascuts entre 1986 i 1995, en coincidir amb la Gran recessió de 2008 a 2014, no només va descendir el nombre d'immigrants i part dels nouvinguts va retornar o reemigrar a països tercers (Domingo i Blanes, 2016), sinó que membres d'aquestes generacions buides entre els autòctons van haver de migrar ells mateixos buscant millors condicions laborals.

Val la pena analitzar l'origen d'aquestes migracions internacionals per les consideracions finals sobre el motor de les migracions. A -igual que a la resta d'Espanya-, els protagonistes indiscutibles de les dues onades migratòries han estat els fluxos de persones nascudes a Llatinoamèrica, que han representat el 38,5% de tots els fluxos observats,

seguits a distància de la suma d'uropeus comunitaris i extracomunitaris amb un 23,9% - els comunitaris amb un 15,5% i els extra-comunitaris amb un 8,4%, però que en el temps han anat canviant a mesura que s'ampliava la Unió europea i amb la sortida de Gran Bretanya de la mateixa-, en tercer lloc amb un 18,4% apareixen els fluxos africans, i en quart lloc els asiàtics, amb un 13,4%.

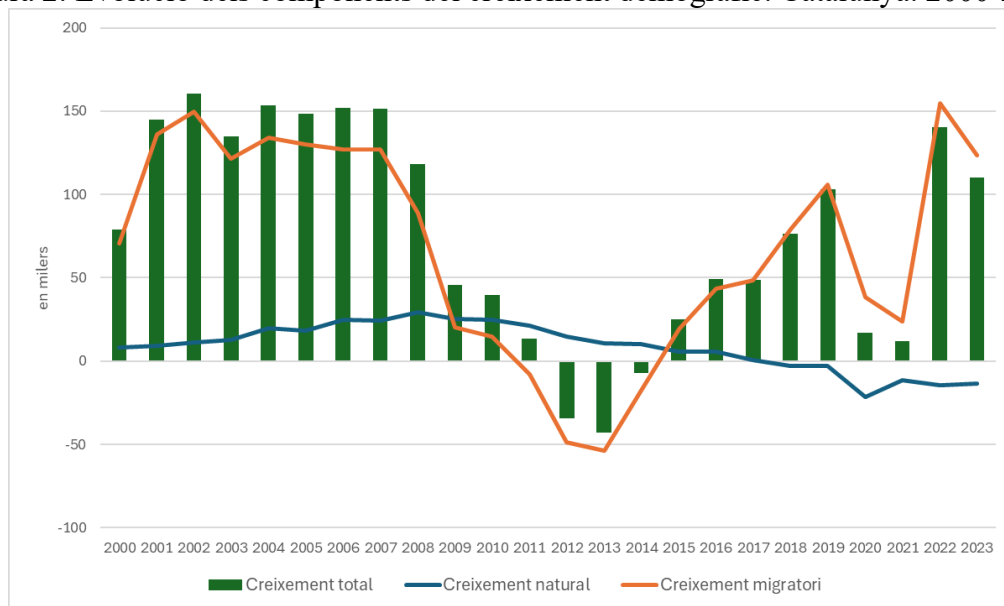
Un darrer aspecte a considerar és l'impacte que ha tingut l'arribada de població estrangera en els nivells de natalitat i fecunditat a Catalunya al llarg d'aquest segle. En relació a la natalitat, els fluxos de migració de l'estranger han aportat població en edats fecundes, com es constata en el fet que al 2023 gairebé el 39% de la població femenina de 20 a 44 anys resident a Catalunya havia nascut a l'estranger, exercint un paper positiu sobre la xifra de naixements. Entre 2009 i 2023 el pes relatiu dels naixements de mares nascudes a l'estranger ha augmentat a Catalunya en 12 punts percentuals (del 32% de 2009 al 44% de 2023), mentre que a la resta de l'Estat és inferior, amb un 22% al 2009 i un 29% al 2023, essent Catalunya la Comunitat Autònoma on aquesta proporció és més elevada. El pes relatiu dels naixements de mare nascuda a l'estranger és superior al pes que té aquest col·lectiu dintre del conjunt de la població femenina catalana en edats fecundes, el que indica que, malgrat la confluència dels nivells de fecunditat amb el de les nascudes a l'Estat, persisteix una fecunditat diferencial favorable a les immigrades de l'estranger. Malgrat aquest diferencial cal considerar que la fecunditat de les dones nascudes a l'estranger se situa actualment també clarament per sota del nivell de reemplaçament, amb 1,36 fills per dona al bienni 2020-2021, i amb una tendència descendent en paral·lel a l'evolució observada als darrers anys en la fecunditat de les autòctones. La major fecunditat de les dones nascudes a l'estranger s'explica per l'aportació de les nascudes a països africans (2,5 fills per dona) i asiàtics (1,6 fills), mentre que les oriündes de la resta d'Europa i d'Amèrica es caracteritzen per uns nivells inclús més baixos que els de la pròpia població autòctona, al voltant d'un fill per dona.

2.2 L'impacte de les migracions en el creixement i l'estructura de la població catalana

La població catalana va superar el llindar dels vuit milions de residents durant el segon semestre de l'any 2023, el que representa 1,83 milions més d'habitants que a principis de segle. En un context de caiguda de la natalitat, malgrat la recuperació observada a la primera dècada del segle, i de progressiu envelliment de la població, el paper del creixement natural ha esdevingut cada cop més minso, arribant fins i tot a ser negatiu

d'ençà l'any 2018. El motor del creixement demogràfic, malgrat l'impacte de la crisi econòmica sobre el saldo migratori de Catalunya als primers anys de la segona dècada del segle o de la Covid-19 més recentment, ha estat l'eclosió de la migració exterior, que al conjunt del període 2000-2023 ha aportat de forma directa poc més d'1,6 milions de persones, mentre que l'aportació del creixement natural ha estat només de 210 mil persones (figura 2).

Figura 2: Evolució dels components del creixement demogràfic. Catalunya. 2000-2023.

Nota: el creixement migratori s'ha calculat com la diferència entre el creixement total de la població i el creixement natural.

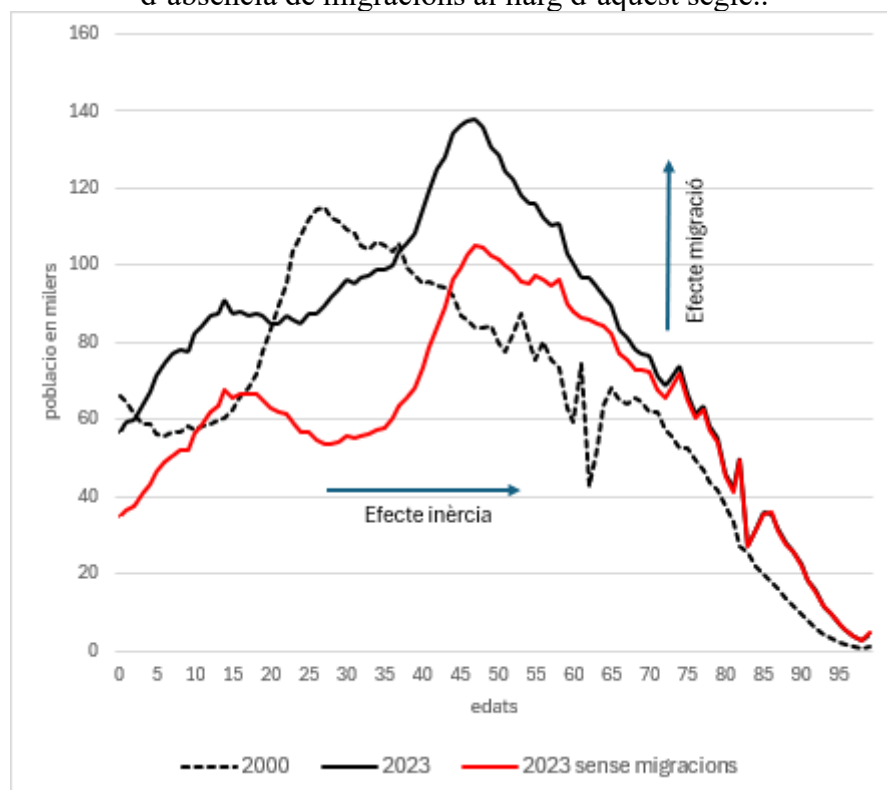
Font: Elaboració CED, a partir de les Estimacions de Població de l'IDESCAT i de l'Estadística de Naixements i de la de Defuncions de l'INE.

Les migracions han contribuït a rejuvenir la base de la piràmide de població -bé de forma directa aportant població o bé indirecta via natalitat-, però al mateix temps han amplificat els contingents de cohorts ja de per si nombroses, repercutint per tant sobre les xifres de gent gran a mig i llarg termini. Per analitzar quin paper ha jugat la inèrcia de les poblacions, relacionada amb la diferent grandària de les cohorts, i les migracions en l'evolució de la població i de l'estructura demogràfica de la població de Catalunya s'ha realitzat un exercici de simulació. Aquesta simulació consisteix en estimar quina hagués estat la població de Catalunya a principis de l'any 2023 en absència de moviments migratoris durant aquest segle i quin ha estat l'impacte de les migracions (Figura 3).

Les estructures demogràfiques es caracteritzen per una forta inèrcia que es visualitza comparant l'estructura per edats de l'any 2000 i la de 2023 sense migracions. Els elements claus han estat: el desplaçament de les cohorts plenes del grup de 19 a 33 anys al de 41 a

55 anys; l'entrada en les edats adultes joves de cohorts amb menys efectius fruit de l'abrupta davallada de la natalitat a les darreries del segle passat; i el desplaçament cap a edats avançades de cohorts més nombroses. Per la seva banda, l'impacte de les migracions acumulades s'aprecia comparant les estructures demogràfiques amb i sense migracions de l'any 2023. Un primer efecte, el d'omplir generacions ja de per si nombroses, com es constata en el fet que les migracions del període 2000-2022 han aportat unes 482 mil persones a la població de 40 a 54 anys resident a Catalunya en 2023. Un segon efecte, el d'esmoreir la reducció de la base de la piràmide poblacional, bé de forma directa aportant població en edats infantils i juvenils, bé de forma indirecta incrementant el nombre de potencials mares i, per tant, afavorint la natalitat, ja que de no haver-se donat migracions la població menor de 20 anys en 2023 hagués estat de 437 mil persones menys i la de 20 a 39 anys de 707 mil persones menys. Per la seva banda, l'estructura demogràfica jove dels immigrants fa que les migracions d'aquest segle encara no es reflecteixin en els efectius de gent gran, ja que aquests són similars amb i sense migracions a l'any 2023, però repercutiran en els efectius de gent gran a les properes dècades.

Figura 3: Estimació de la població de Catalunya a 1 de gener de 2023 sota el supòsit d'absència de migracions al llarg d'aquest segle..

Nota: la línia discontinua negra representa la distribució per edat de la població de Catalunya a principis de l'any 2000 i la línia contínua negra continua la de principis de 2022, mentre que la línia vermella representa quina hagués estat la població de Catalunya a principis de 2022 sense migracions.

Font: Elaboració CED.

En síntesi, sense les migracions d'aquest segle la població de Catalunya s'hagués situat lleugerament per sobre dels 6 milions de persones a principis de 2023, el que representa 1,85 milions menys de persones que les censades en aquesta data. L'impacte de les migracions sobre la població en edat de treballar (de 16 a 66 anys) ha estat d'una gran magnitud, ja que sense migracions la força de treball potencial a Catalunya s'hagués reduït de 4,47 a 3,93 milions en aquest segle, i la seva xifra seria inferior en 1,42 milions respecte de la censada en 2023. A més, cal considerar l'efecte agregat de les migracions sobre l'estructura demogràfica de la població catalana que es pot sintetitzar a partir de l'edat mitjana de la població que sense migracions seria actualment 3,2 anys més alta o de la relació de dependència demogràfica de la gent gran que seria 8,1 punts més elevada.

Més enllà de les xifres, cal considerar que les migracions han configurat una societat catalana més plural i diversa, com es constata en el fet que la població nascuda a l'estranger representava a l'any 2001 el 6,1% de la població i al 2023 el 22,5%. Aquesta diversitat encara es més palesa si considerem només la població més jove i incloem també les segones generacions, és a dir tant les persones nascudes a l'estranger com les que tenen un o els dos progenitors nascuts a l'estranger. A l'any 2021 el 9% de la població catalana de menys de 20 anys havia nascut a l'estranger i un 27% havia nascut a l'Estat però tenia com a mínim un progenitor nascut a l'estranger, situant-se aquest percentatges per a la població de 20 a 39 anys en el 30% i el 4%, respectivament. És a dir, més d'un terç de la població catalana menor de 40 anys era primera o segona generació d'immigrants internacionals.

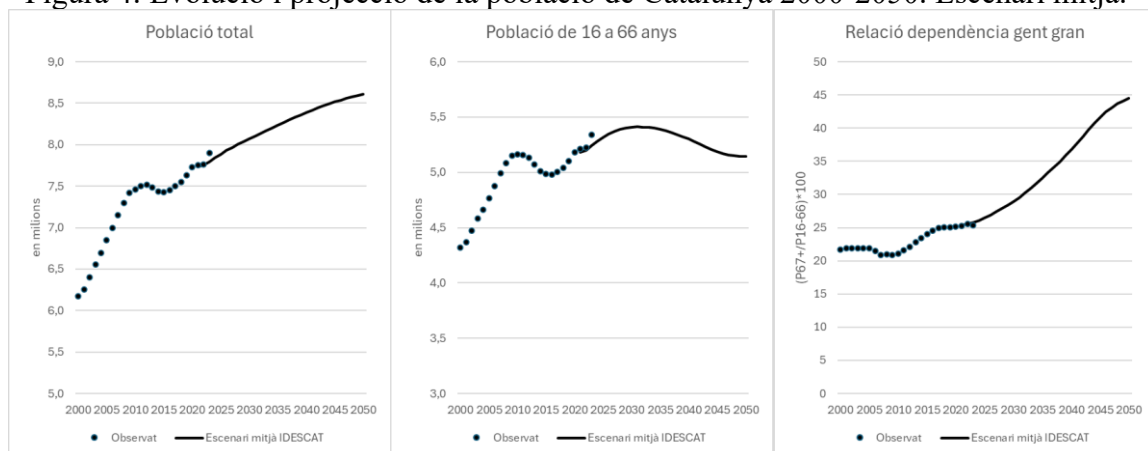
3 Migracions i projeccions de població a l'horitzó de mitjans de segle.

Les vigents projeccions de població de l'Idescat estimen, en el seu escenari mitjà, que Catalunya assolirà a mitjans d'aquest segle els 8,6 milions d'habitants, és a dir 777 mil més respecte de l'any 2023. Aquest increment es deurà exclusivament a les migracions, amb una aportació neta de 970 mil persones al conjunt del període 2023-2049, ja que el creixement natural serà negatiu tots els anys, amb una pèrdua de 193 mil persones per la diferència entre naixements i defuncions. Al mateix temps, es produirà una important transformació de l'estructura demogràfica de la població amb una lleugera reducció dels efectius en edat de treballar i una intensificació del procés d'envelliment a mesura que arriben a edats avançades generacions més nombroses. La combinació d'aquestes dues

tendències provocarà un fort increment de la relació de dependència demogràfica de la gent gran, que passarà de poc menys de 26 persones de 67 anys i més anys per cada 100 persones de 16 a 66 anys en 2023 a poc més de 44 en 2050. Quines són les hipòtesis que sustenten aquest escenari demogràfic?:

- **Mortalitat.** Un cop superats els efectes de la COVID19 es preveu que es mantindran els avenços en la longevitat perllongant la tendència observada a les darreres dècades fins assolir unes expectatives de vida en néixer de 85,6 anys en els homes i de 89,9 anys en les dones en 2050, el que representa uns guanys de 4,6 i de 3,6 anys, respectivament, respecte dels valors observats al període més recent.
- **Fecunditat.** No es preveu una recuperació significativa de la fecunditat ni un rejuveniment del seu calendari, estimant-se que persistirà un model de baixa i tardana fecunditat, amb un nivell a mig i llarg termini d'1,4 fills per dona.
- **Migracions.** Es considera un saldo migratori base a mig i llarg termini de 35 mil persones anys, fruit de 170 mil entrades i 135 mil sortides migratòries.

Figura 4: Evolució i projecció de la població de Catalunya 2000-2050. Escenari mitjà.

Nota: La relació de dependència demogràfica de la gent gran s'ha calculat com la relació entre la població de 67 i més anys i la població de 16 a 66 anys, multiplicat per 100.

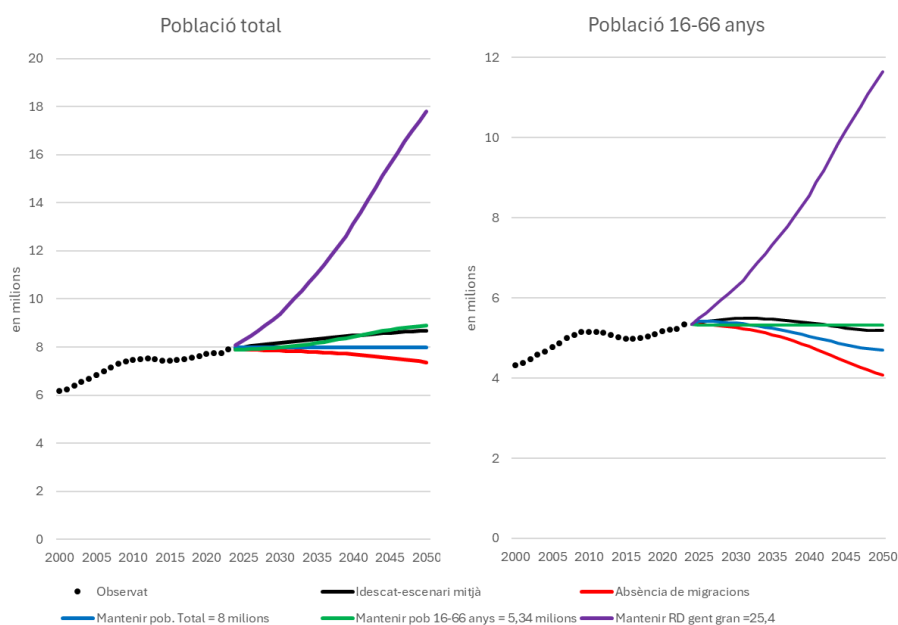
Font: Elaboració CED a partir de les Estimacions de Població de l'IDESCAT i de l'escenari mitjà de les Projeccions de Població (Base 2021) de l'IDESCAT.

A partir de les hipòtesis de fecunditat i de mortalitat d'aquest escenari mitjà de l'Idescat, i actualitzant la població de partida de la projecció a 1 de gener de 2023, s'han realitzat quatre simulacions, seguint el model de l'informe de Nacions Unides, per quantificar quins serien els saldos migratoris necessaris per assolir una sèrie d'objectius, analitzar la seva versemblança i comparar l'evolució demogràfica amb la de l'escenari mitjà de

l'Idescat (figures 5 a 7 i taula 1). Les simulacions que s'han realitzat són: 1) l'evolució en absència de migracions; 2) la migració necessària per establir la població total en 8 milions de persones; 3) la necessària per preservar la població en edat activa en 5,34 milions de persones; i, 4) la que permet mantenir la relació de dependència de la gent gran en un valor de 25,4.

L'escenari sense migracions reflecteix la forta dependència de la migració com a motor del creixement demogràfic, ja que en absència de migracions la població de Catalunya minvaria de forma sostinguda fins al 7,36 milions en 2050, el que representa un 7% menys que en 2023. L'absència de migracions, a més de no aportar població de forma directa, té un efecte sobre els nivells de natalitat de la població, que es tradueix en una pèrdua de població per creixement natural de 540 mil persones al conjunt del període. Aquest efecte indirecte sobre la natalitat impacta en l'evolució a mig i llarg termini dels contingents de població en edat activa que es reduirien en un 24% al 2050, fins una xifra lleugerament superior als 4 milions de persones. En aquest escenari, la relació de dependència augmentaria en 35 punts, fins assolir a mitjans de segle una xifra de 60 persones de 67 i més anys per cada 100 persones en edat de treballar.

Figura 5: Evolució i projecció de la població de Catalunya 2000-2050 sota diferents supòsits.

Nota: S'ha actualitzat la població de partida de la projecció Idescat amb el Cens Anual de Població de 2023.

Font: Elaboració CED.

Per la seva banda, mantenir la població de Catalunya estable en els 8 milions d'habitants requeriria d'uns fluxos migratoris que compensessin les pèrdues per creixement natural.

La magnitud d'aquest saldo migratori seria minsa però creixent en el temps a mesura que el creixement natural va esdevenint cada cop més negatiu. Malgrat l'estabilitat en la xifra total de població es produiria una davallada del 12% de la població en edat de treballar, dels 5,34 milions de 2023 als 4,70 milions de mitjans de segle. La relació de dependència augmentaria en 22 punts, fins a situar-se en un valor de 48 persones de 67 anys i més per cada 100 de 16 a 66 anys.

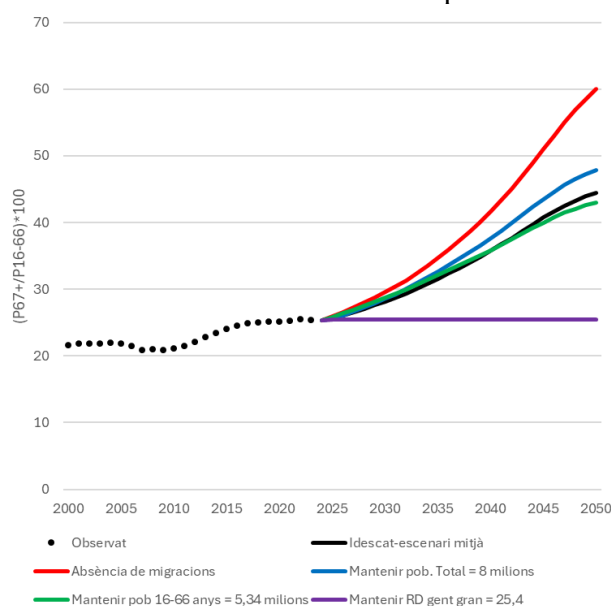
Taula 1: Components del creixement de la població de Catalunya 2023-2049 sota diferents supòsits (en milers).

	Població inicial	Creixement natural	Creixement migratori	Creixement total	Població final
Idescat-escenari mitjà	7.902,0	-193,0	969,5	776,6	8.678,5
Absència de migracions	7.902,0	-541,6	0,0	-541,6	7.360,4
Mantenir pob. Total = 8 milions	7.902,0	-296,5	394,5	98,0	8.000,0
Mantenir pob 16-66 anys = 5,34 milions	7.902,0	-183,1	1.172,1	989,0	8.891,0
Mantenir RD gent gran = 25,4	7.902,0	982,0	8.916,0	9.898,0	17.800,0

Nota: S'ha actualitzat la població de partida de la projecció Idescat amb el Cens Anual de Població de 2023.

Font: Elaboració CED.

Figura 6: Evolució i projecció de la Relació de dependència de la gent gran a Catalunya 2000-2050 sota diferents supòsits.

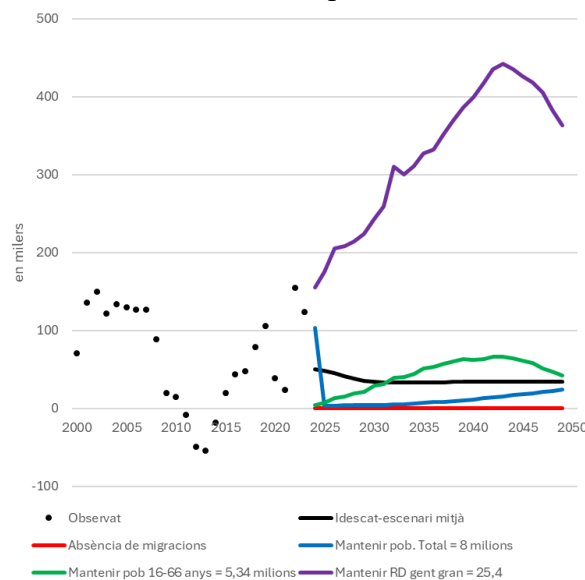
Nota: S'ha actualitzat la població de partida de la projecció Idescat amb el Cens Anual de Població de 2023.

Font: Elaboració CED.

La següent simulació respon a la pregunta de quins saldos migratoris serien necessaris per mantenir l'actual població en edat de treballar. Aquests saldos haurien de ser superiors als previstos en l'escenari mitjà de la vigent projecció de Catalunya, i representarien una aportació neta d'1,17 milions de persones fins mitjans de segle. Malgrat la magnitud

d'aquesta xifra cal esmentar que representaria un saldo migratori inferior al que es va enregistrar a Catalunya durant aquest segle, quan es va produir una aportació directa per migració d'1,46 milions de persones de 2000 a 2023. La població de Catalunya al 2050 assoliria gairebé els 8,89 milions de persones, és a dir 212 mil persones més en relació a l'escenari mitjà de l'Idescat. Sota aquest escenari la relació de dependència se situaria lleugerament per sota de la projectada per l'Idescat, assolint un valor de 43 a mitjans de segle, el que representa quasi 18 punts més que a l'actualitat.

Figura 7: Evolució i projecció del saldo migratori de Catalunya 2000-2049 sota diferents supòsits.

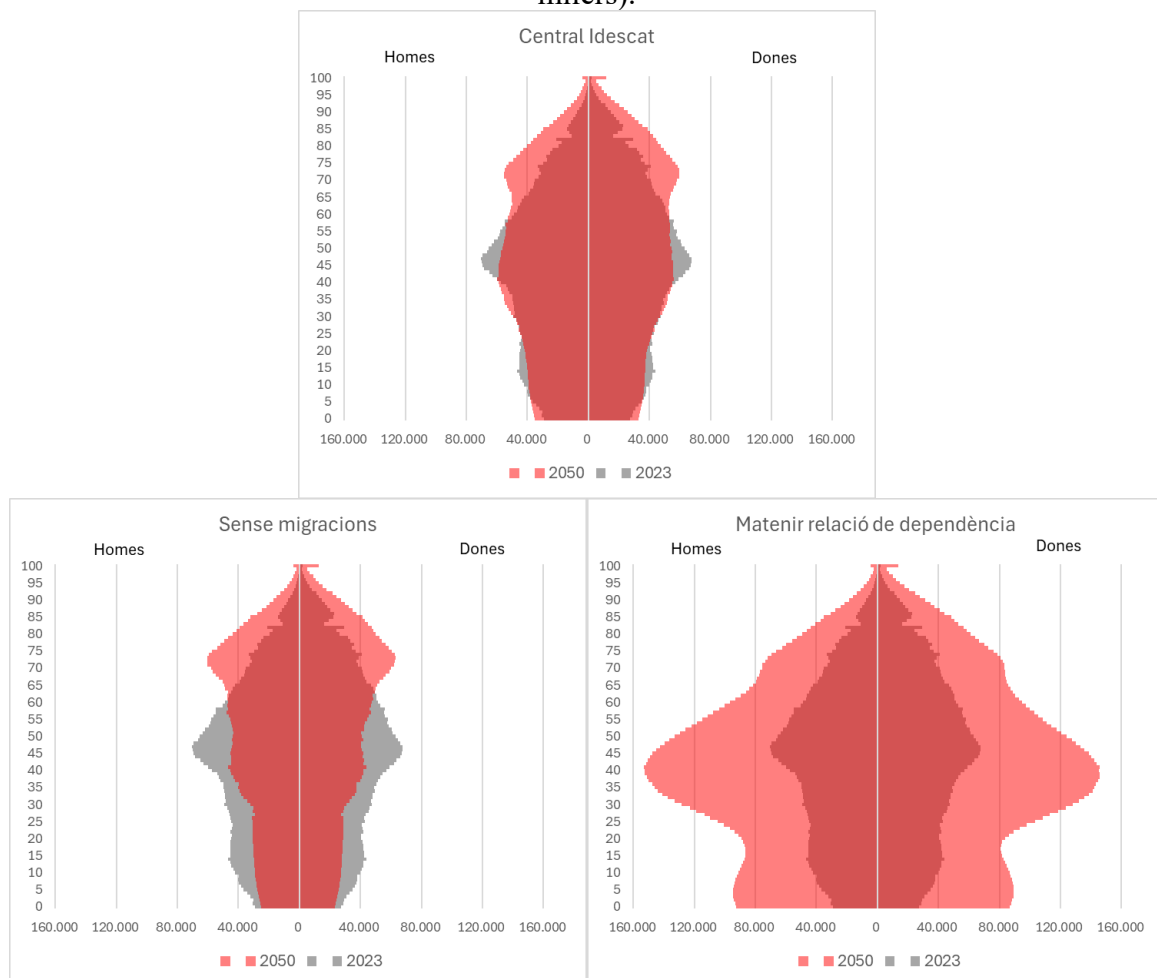
Nota: S'ha actualitzat la població de partida de la projecció Idescat amb el Cens Anual de Població de 2023.

Font: Elaboració CED.

Les diferents simulacions realitzades mostren un fort creixement de la relació de dependència de la gent gran degut a un efecte estructural associat a l'arribada a edats avançades de generacions nombroses, que tindrà justament el seu punt àlgid a mitjans d'aquest segle. En aquest sentit, la darrera simulació pretén respondre a la pregunta de quins saldos migratoris permetrien mantenir aquesta relació de dependència en els nivells actuals. El saldo migratori pel conjunt del període hauria de situar-se proper als 9 milions de persones, amb una tendència de sostingut creixement fins a finals de la quarta dècada d'aquest segle, amb un màxim anual de 480 mil persones en 2042. A més de l'aportació directa de població, aquestes migracions tindrien també un impacte positiu sobre la xifra de naixements, permeten que el creixement natural fos positiu amb una aportació de quasi un milió de persones al conjunt del període. En 2050, la població de Catalunya assoliria

17,8 milions d'habitants, un 125% més que a l'actualitat, i la població en edat de treballar 11,6 milions, un 118% més. La magnitud dels fluxos dels saldos migratoris de 8,9 milions -que pressuposa un inversemblant mínim de 8,9 milions d'entrades i cap sortida, i que nosaltres hem estimat en una entrada d'uns 14 milions per una sortida de 5,7 milions-, tant com de les esmentades xifres de població resultants, relativitza que realment pugui ser aquesta l'evolució realment esperada. O, dit d'una altra manera, tal i com es va plantejar en les pròpies projeccions de Nacions Unides, relativitzava que es pogués considerar la migració per si sola la solució a l'envelliment de la població o el puntal sobre el que ha de sostenir-se el sistema de pensions.

Figura 8: Piràmides de població de Catalunya 2023 i 2050 sota diferents supòsits (en milers).

Nota: S'ha actualitzat la població de partida de la projecció Idescat amb el Cens Anual de Població de 2023.

Font: Elaboració CED.

Per concloure, presentem les piràmides de població de l'any 2050, comparant-les amb la de 2023, segons tres simulacions (figura 8). La piràmide de l'escenari central o mitjà de l'Idescat es caracteritza pel desplaçament de les generacions plenes a edats avançades,

per una lleugera pèrdua de població en les edats madures i per una estabilitat de la seva base. L'absència de migracions accentua algunes d'aquestes tendències, amb una davallada generalitzada de població tant a les edats joves com a les adultes. Finalment, la de mantenir la relació de dependència es caracteritza per guanys generalitzats a totes les edats, concentrant-se aquests especialment a les adultes-centrals i, en menor mesura a les més joves, i amb una estructura relativa de la població relativament similar a l'actual, amb un 16% de menors de 16 anys, un 67% de població en edat de treballar i un 17% de gent de 67 i més anys.

5 Algunes lliçons de les projeccions i reflexions sobre el futur

El famós informe de Nacions Unides de 2000, va constituir un dels primers exercicis de màrqueting de la Divisió de Població de Nacions Unides, al que seguien la celebració d'efemèrides demogràfiques buscant l'impacte informatiu com l'any en que la població urbana va superar a la rural en 2007, o l'arribada als 7 mil milions d'habitants al món l'any 2011, repetit el 2022 quan s'assoliren els 8 mil milions. Aquesta recerca del focus mediàtic, no es pot considerar aliena a la retirada progressiva de la principal subvenció procedent del Govern dels Estats Units d'Amèrica, ja des de la Conferència de Població de Mèxic el 1984, en la que el president Ronald Reagan va justificar la retallada dels fons per estar en contra de la planificació familiar i l'incentiu a la contracepció i l'avortament. En tot cas, pot explicar en part l'ambigüitat en la difusió de la notícia a nivell mundial, i que aquesta pogués ésser utilitzada des de pols extrems, ideològicament parlant. En el pitjor dels casos, entre els defensors de les migracions i dels drets dels immigrants, ha produït la subordinació del discurs a l'òptica utilitarista dels beneficis per al mercat de treball, el creixement econòmic i la sostenibilitat de les pensions, quan aquests arguments, es poden considerar que tenen els peus de fang. En el cas dels detractors, ha donat ales a les teories de la conspiració com l'anomenada del "Gran reemplaçament" d'autors com Renaud Camus (2017) convertida en llibre de capçalera del supremacisme blanc, en general de l'extrema dreta i del nacional-populisme de dretes (Domingo, 2020; i, 2023).

Com ja aleshores es va dir de l'informe de Nacions Unides, el càlcul de la migració necessària per a mantenir la relació de dependència a Catalunya -com a la resta de països del món-, funciona com un argument de reducció a l'absurd, que permet alhora defensar la necessitat de migracions tot i subratllar la seva insuficiència, si és que pensem en la relació que manté amb el sistema de pensions. Dit d'una altra manera: posa de relleu que

les migracions no són la solució als problemes estructurals demogràfics i econòmics que es poden plantejar a les societats envellides, com la catalana. I no ho són, perquè les xifres obtingudes, que per a Catalunya, hem estimat en saldo migratori proper als 9 milions d'immigrants fins a l'any 2050, no sembla que resultin ni realistes ni políticament assumibles. Així doncs, ja aleshores, al 2000, s'assenyalava la conveniència d'adoptar altres mesures complementàries com la millora de l'ocupació femenina i juvenil, l'augment de les cotitzacions per part d'empreses i treballadors, o la recerca d'altres tipus de contribucions a les pensions (començant per les privades, però no descartant altres fórmules de finançament deslligades de l'estructura per edats de la població). Els efectes dels fluxos migratoris són molt importants, sobretot en l'augment de la població activa i, en menor mesura, a través de la fecunditat, però resulten temporals. No poden canviar la inèrcia a l'envelliment de la població. No només perquè la població immigrada també envellaix, sinó perquè sotmesos a les mateixes pressions estructurals que la població autòctona, la fecunditat de les dones immigrades tendeix a disminuir i convergir amb els baixos nivells de les natives. Una altra discussió seria a més, veure en conjunt que representen les cotitzacions de les persones immigrades, tenint en compte la seva concentració en el segment secundari més precaritzat (i per tant amb més baixes cotitzacions) i el temps que poden estar treballant en l'economia informal, que sembla ser un mal endèmic de la integració de la població immigrada en el mercat laboral català.

La idea que és la "pressió demogràfica" la que explica els moviments migratoris queda també desacreditada amb l'exemple català, si recordem que els protagonistes de les dues grans onades migratòries del segle XXI, han estat indiscutiblement els immigrants procedents de Llatinoamèrica, seguits dels europeus, per damunt dels africans. Això és, de països amb una fecunditat molt més baixa que la dels africans, i amb estructures per edat més envellides que aquests. Els factors d'atracció i expulsió que l'economia neoclàssica utilitza per a explicar les migracions no són de cap manera extrapolables als fenòmens demogràfics. Considerar com un factor determinant la demografia -sigui en els països de destinació o en els d'origen-, sol desplaçar el focus dels determinants econòmics (dels factors d'expulsió però també de la demanda, i del model productiu que la incentiva). D'aquesta manera, no es pot considerar que siguin els diferencials en la fecunditat o en l'estructura de la població els que expliquin els moviments migratoris. Aquesta reflexió resulta cabdal per a preveure el futur de les migracions. Tenint en compte que Àfrica, en especial l'Àfrica subsahariana, protagonitzarà els increments de població

del planeta més importants dels propers vint i cinc anys. El potencial migratori que aquest creixement poblacional (i la incapacitat del mercat de treball d'absorbir-lo als països d'origen) representa, no condiciona el model productiu de Catalunya, si no a la inversa. És dubtós que la selecció dels immigrants pel seu nivell de qualificació canviés per ella mateixa el model productiu, com alguns pretenen, però a més, cal tenir en compte que la demanda de treballadors per ocupacions de baixa qualificació seguirà creixent en els propers anys, tant degut a l'increment de l'envelliment com als efectes col·laterals de la cinquena revolució industrial basada a la IA, que pot produir una major segmentació del mercat incidint en la demanda de baixa qualificació (Eeckhout, 2023). La traducció d'aquest potencial demogràfic en fluxos reals depèn de factors econòmics i polítics, per damunt dels demogràfics.

Per últim, si pensem en el futur, com assenyala Hein De Haas (2024), és ingenu creure que hi ha un jaciment il·limitat de força de treball fora de Catalunya, de la Unió Europea o del conjunt de països desenvolupats, si tenim en compte que arreu del món la fecunditat està davallant i l'estructura per edats de les poblacions tendeixen a l'envelliment, també als països del continent africà. En el futur, els orígens de les migracions es reorientaran tant pels factors d'expulsió polítics i econòmics que puguin afectar els diferents països, malgrat que puguem considerar com a candidats preferents aquells on encara l'estructura de la població serà relativament jove i no pugui ser absorbida pel seus respectius mercats de treball, com seran molts dels països subsaharians i del sud i sud-est asiàtic, sense però caure en determinismes demogràfics. El que és esperable, és que augmenti la competència per a fer-se amb aquests jaciments de mà d'obra, també l'africana, tot i que entri en contradicció amb les polítiques cada cop més restrictives que semblen apuntar-se en l'horitzó.

Referències Bibliogràfiques

Banco de España (2024) *Informe Anual 2023*. Banco de España. Madrid.

Camus, Renaud (2017) *Le Grand Reemplacment (Introduction au reemplacisme global)*. Paris: Chez l'Auteur.

Castles, Stephen (2002) "Migration and Community Formation under Conditions of Globalization". *A Internacional Migration Review*, 4: 1143-1168.

Coleman, David (2002) "Replacement migration, or why everyone is going to have to live in Korea: a fable for our times from the United Nations", *Philosophical Transactions of the Royal Society Lond. B Biological Section*, 357: 583-598. DOI 10.1098/rstb.2001.1034

- Coleman, David (2006) "Immigration and ethnic change in low-fertility countries, A Third demographic transition", *Population and Development Review*, 32 (3): 401-446.
- Domingo, Andreu (2020) "From Replacement Migrations to the "Great Replacement": Reproduction and National Populism in Europe", *Advances in Social Sciences Research Journal*, 7(6): 671-685.
- Domingo, Andreu (2023) "Las metáforas sobre la población: suicidio demográfico, invierno demográfico y gran replazo", Domingo, Andreu (Ed.) (2023) *La coartada demogràfica. Y el diecurso de la involución en España*. Barcelona: Icaria, pp. 59-94.
- Domingo, Andreu i Bayona-Carrasco, Jordi (2024) "Second Latin American migratory boom in Spain: From recovery to COVID-19", *Migration Studies*, 2021: 1-20. <https://doi.org/10.1093/migration/mnad039>
- Domingo, Andreu i Blanes, Amand (2016) "La nueva emigración española: ¿una generación perdida". *Panorama Social. Retos demográficos*, Núm. 23, Primer semestre, pp. 157-177.
- Eeckhout, Jan (2023) *La paradoxa del benefici*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- Esping Andersen, Gosta (1993) *los tres estados del bienestar*. València: Edicions Alfons el Magnànim.
- Haas, Hein de (2024) *Los mitos de la migración*. Barcelona: Península.
- Hochschild, Arlie R. (2000) "Global Care Chains and Emotional Surplus Value", en Hutton, W. y Giddens, A. (eds.) *On The Edge: Living with Global Capitalism*. London: Jonathan Cape, p. 49-63.
- Fernández Córdón, J. A. (2001), "El futuro demográfico y la oferta de trabajo", *Migraciones*, 9: 45-68.
- Martinez Veiga, Ubaldo (2001) *El Ejido. Discriminación, exclusión social y racismo*. Madrid: La Catalata.
- Olesti Rayo, A. (2010) "La Unió Europea i la creació progressiva d'un règim comunitari d'Estrangeria". *Revista catalana de Dret Públic*, núm. 40, pàg. 21-52.
- United Nations Population Division (2000) *Replacement Migration: Is It a Solution to Declining and Ageing Populations?*, Population Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations.